

Contes del neguit - Joseph Conrad

Si els autors novells llegissin Joseph Conrad (1857-1924) ens estalviaríem molts esforços en va. No hi ha res més estimulants que llegir escriptors mediocres perquè, en comparació, qualsevol es veu amb cor de competir-hi. En canvi la lectura dels millors autors de cada literatura té l'efecte contrari ja que ens adonem que, per molt que ens hi escarrassem, mai no ens hi podem comparar. En el meu panteó, Conrad es troba en el nivell superior. Llegir-lo fa treure les ganes d'escriure, i també de llegir la majoria dels llibres que es publiquen. I tanmateix, val la pena.

Es miri com es miri, Conrad és un cas a part. Va néixer a Berdítxiv, que aleshores era una localitat polonesa dins l'imperi rus, i que avui forma part d'Ucraïna. Fill d'un escriptor de la baixa noblesa, Józef Teodor Konrad Korzeniowski tenia el polonès com a llengua familiar, el rus com a llengua oficial i el francès com a llengua de cultura. També coneixia l'alemany, però va decidir convertir-se en Joseph Conrad, autor en llengua anglesa. No es coneix cap altre escriptor que s'hagi servit de la seva cinquena llengua per escriure els millors llibres d'una de les literatures més poderoses del món.

Si arrodonim les xifres, obtenim la fórmula de la seva obra: vint anys per fer-se una educació, vint més per viatjar en vaixell arreu del món i els trenta anys finals per convertir l'experiència en literatura. A finals de segle XIX, emprendre rutes transoceàniques en un vaixell mercant –inicialment com a mariner, després com a oficial i capità- volia dir conèixer el perill, l'honor i també el tedi en unes magnituds que avui desconeixem. La primera novel·la, *La follia d'Almayer*, la va publicar el 1895. Després van venir *Un rodamón de les illes* (1896) i *El negre del Narcissus* (1897). El 1898 va aparèixer el primer llibre de narracions, *Contes del neguit*, que ha publicat en català Alpha. Els van seguir, a un ritme pràcticament anual, llibres imprescindibles com *El cor de les tenebres*, *Lord Jim*, *Nostromo* o *L'agent secret*.

Contes del neguit està format per cinc peces: tres de recomanables, una de remarcable i una d'enlluernadora. Comencem per les recomanables. *Els idiotes* recrea el drama d'un matrimoni francès que va tenir quatre fills amb problemes mentals. *La llacuna* és el capítol final d'una història d'amor malai. *Una avançada del progrés*, que narra la degradació moral de dos europeus a la selva, prefigura *El cor de les tenebres*.

Ara parlem d'*El retorn*, el conte remarcable. El seu mèrit és el vaivé al qual sotmet el lector. Comença amb un home que, quan arriba a casa, troba una carta on la seva esposa li fa saber que l'abandona. L'autor ens endinsa llavors en tots els sentiments

que l'assalten: sorpresa, dolor, ràbia, però de mica en mica (la mesurada lentitud en les transicions és un dels mèrits de Conrad) el que acaba predominant és el temor a la humiliació quan la infidelitat es faci pública. Inesperadament, la dona torna i comença el repte literari de debò: plasmar, en un diàleg versemblant, la conversa entre dos desconeguts que fa anys que viuen junts. Podria ser un text d'Ibsen o un film de Bergman, però l'autor és un mariner polonès que ha après anglès llegint Shakespeare en hores mortes. El diàleg d'*El retorn* és estèril perquè el marit parla d'autocontrol mentre que l'esposa se centra en la sinceritat. És un debat entre la moralitat i la felicitat, o si voleu entre els costums i uns nous valors que es van descobrint a les palpentes. Com a reflexió sobre els conflictes de gènere, em sembla molt més valuosa que les caricatures que escrivia Katharine Mansfield. Conrad és igualment despietat, i al meu entendre no pas menys feminista, però en cap cas no renuncia a retratar situacions complexes. El tema també podria ser –son les seves paraules– “aquella lletjor de la veritat que només una cura incansable per les aparences podia foragitar de la vida quotidiana”.

Llibertat i independència

He deixat per al final el conte que obre el recull, i que és un dels més rodons que he llegit mai: *Karain, un record*. Quan dic rodó em refereixo tant a l'estructura com a la sintaxi (són dues paraules lletges, però ja ens entenem). El protagonista és el cabdill d'una illa del sud-est asiàtic, a qui coneixem a través d'un dels recursos que Conrad domina: la descripció, que ell concep de manera que els lectors *vegin* el que està narrant. És pertinent remarcar que, més enllà de les diferències ètniques, lingüístiques i culturals, el narrador i el natiu senten simpatia mútua. O, més ben dit, senten que tenen les mateixes prioritats, que són la llibertat i la independència. Perquè coneguem les circumstàncies que han dut un home poderós al destret en què es troba, el natiu pren la paraula i ens assabenta d'un passat digne i violent. El seu problema no és material, i per això demana ajuda als anglesos, que no tenen por dels esperits que rondan per l'illa: “El teu poble, que creu en no creure, per a qui el dia és dia i la nit és nit, res més, perquè enteneu tot el que es veu i menyspreu tota la resta”. Fixem-nos que en aquesta sola frase hi ha enveja i blasme, antropologia i poesia. No revelarem el desenllaç i l'epíleg, que per una vegada estan a l'altura de les expectatives.

Alguna de les peces de *Contes del neguit* es troba més a prop de la novel·la curta que del conte, ja que pot sobrepassar les cinquanta pàgines. El que tenen en comú és que no solament formen una concatenació hipnòtica de fets, sinó que l'autor és capaç de

recrear-hi el clima que mereixen, amb l'ajuda de narradors que no són exactament innocents però sí honestos. Per fer-ho, se serveix d'un ampli pòsit d'experiència d'on extreure els arguments. Parlem d'una època en la qual encara era possible l'èpica. Els tròpics poden anul·lar la voluntat, però també poden enfortir-la; tots dos extrems són tractats per aquest autor amb la mateixa energia creativa. Estructura, sintaxi, èpica: Conrad ho té tot.

L'escriptor del mar

Les tempestes morals d'aquest autor són hiperbòliques, però estan narrades amb subtileza. Harold Bloom ha escrit que Conrad és fill de Gustave Flaubert i de Henry James, que és com dir que equilibra el realisme comprensiu i la sofisticació vertical. En aquests contes primerencs, Conrad no s'oculta tant rere l'estil com ho farà més endavant. Parlant d'estil, he de dir que l'entusiasme que m'han despertat aquests relats és difícil de dissociar de la traducció amb què els he llegit. Ferran Ràfols Gesa ha aconseguit traslladar les frases de Conrad a un català solemne i assossegat. No l'he comparat amb l'original, però puc certificar que en cap moment sembla una traducció, sinó el text d'algú que domina totes les arts de la prosa. Pel que fa a Alpha, l'editorial de l'Institut Cambó, edita regularment llibres cars i delicats, que no sempre obtenen el ressò que mereixen.

Joseph Conrad és el gran escriptor del mar. Aquest és el punt que més va interessar a Josep Pla, que li va dedicar unes pàgines plenes d'elogis, i que sembla que s'encomanen de l'estil de l'autor polonès: "El mar no es pot estimar. Es tem, simplement. El que n'estimà Conrad, del mar, fou la lluita dels homes contra la seva desaforada i terrible duresa. Estimà, Conrad, aquests homes boirosos i cíncics, criminals o àngels, rodamons o ambiciosos, que lluiten en el mar. Aquest material el manipulà amb una sola preocupació de veritat i de vida. Hi posà a sobre un cert halo *fin de siècle*, una espècie de realisme místic".